

Bara Ndiaye

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Kształcenie obywateli Senegalu w Polsce w kontekście relacji polsko-senegalskich. Zarys problemu

Streszczenie: Autor analizuje, poprzez system kształcenia cudzoziemców w Polsce zagadnienie związane z kształceniem obywateli Senegalu w Polsce na przestrzeni ostatnich dekad XX w. oraz w pierwszych dekadach XXI w. Poza dostępnymi materiałami źródłowymi, publikacjami książkowymi oraz aktami prawnymi, autor wykorzystał również ankiety przeprowadzone wśród Senegalczyków-absolwentów polskich uczelni. W tekście przedstawiono historię oraz ewolucję systemu kształcenia cudzoziemców w Polsce od pierwszej połowie lat 50. do dzisiejszej Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA) oraz status prawny obcokrajowych studentów. Przedstawiono także relacje pomiędzy Polską a Senegalem. Liczba studentów senegalskich na uczelniach w Polsce, zarówno w przeszłości, jak i obecnie była i jest mała, jeśli nie znikoma. Autor uważa, że warto dolożyć wszelkich starań, aby to zmienić, ponieważ w dalszej perspektywie przyniesie to obopólne korzyści.

Słowa kluczowe: kształcenie, cudzoziemcy, Polska, Senegal, współpraca

Kształcenie cudzoziemców w Polsce

Kształcenie cudzoziemców jest zjawiskiem szeroko rozpowszechnionym. Kraje wysoko rozwinięte, takich jak Stany Zjednoczone Ameryki, Kanada, Anglia, Francja, Niemcy, Włochy, zajmują w nim czołowe pozycje. Wiele innych krajów ma tu także spory udział, jak np. kraje byłego Układu Warszawskiego, Chiny, Japonia, Turcja, Bliski Wschód oraz niektóre kraje afrykańskie.

Początek kształcenia cudzoziemców w Polsce datuje się od lat pięćdziesiątych XX w., kiedy Polska pozytywnie reagowała na wezwanie Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych organizacji międzynarodowych o pomoc edukacyjną dla krajów rozwijających się i podpisała wiele międzynarodowych i międzypaństwowych umów o pomocy edukacyjnej. Później również były podpisywane umowy i porozumienia w zakresie nauki

oraz kształcenia i doskonalenia kadr. Polska w tej dziedzinie współpracowała z organizacjami międzynarodowymi o zasięgu światowym (ONZ – UNESCO) i regionalnymi (Rada Europy, Inicjatywa Środkowoeuropejska, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie). Ponadto istniała współpraca w zakresie kształcenia i doskonalenia kadr także w ramach OCDE (Organizacja Współpracy Ekonomicznej i Rozwoju). Najważniejszym partnerem Polski w dziedzinie współpracy w zakresie oświaty i edukacji była agenda ONZ – UNESCO, a mianowicie jej Sekretariat w Paryżu, a także Polski Komitet ds. UNESCO w Warszawie. Polska współpracowała również z Międzynarodowym Biurem Edukacji w Genewie¹. Jaki to jest system kształcenia? Jak jest organizowany w Polsce? System kształcenia cudzoziemców w Polsce może być rozumiany jako ogół odpowiednio powiązanych ze sobą elementów, które, jako harmonijnie funkcjonująca całość, działają na rzecz osiągnięcia celów kształcenia studentów zagranicznych w Polsce. System ten jest nierozdzieloną częścią współpracy naukowo-technicznej z zagranicą. Kryterium jego wyodrębnienia z szerszej całości jest sam podmiot działania, czyli obcokrajowcy, którzy stają się najpierw kandydatami na studia, następnie studentami i absolwentami, a później przez swoje działania i pracę przysparzają pośrednich lub bezpośrednich korzyści Polsce. Realizacja celów stawianych przed systemem kształcenia cudzoziemców jest elementem współpracy naukowo-technicznej z zagranicą².

W Polsce kształcenie cudzoziemców uznano za instytucjonalnie zorganizowaną działalność państwa. Pojęcie „kształcenie” miało szerszy zakres, ponieważ, jak pisze Dorota Wielkiewicz-Jałmużna, „w aktach prawnych, regulujących sprawy studiów obcokrajowców w Polsce, ustalono zakres działalności strony kształcącej jako wykraczający daleko poza normy dydaktyczno-wychowawcze, obejmując w jej ramach m.in. ustalenie przyjmowania cudzoziemców do szkół wyższych, politykę stypendialną, utrzymywanie stałych kontaktów z absolwentami polskich uczelni”³. Z tego właśnie powodu w proces kształcenia były zaangażowane wielu instytucji podległych różnym resortom.

Należy zwracać uwagę na fakt, że przygotowanie merytoryczne cudzoziemców do studiów wyższych w Polsce było na różnym poziomie z względu na odmienny program nauczania oraz różny poziom szkolnictwa średniego w krajach pochodzenia. Do tego są jeszcze inne trudności związane z językiem obcym będącym językiem nauczania, z innym klimatem, innymi warunkami życiowymi, inną kulturą, innymi obyczajami. Powyższe czynniki wymagają okresu adaptacyjnego podczas którego cudzoziemcy uczą się języka polskiego oraz starają się wyrównać poziom i przygotować się z innych przedmiotów aby móc podjąć naukę w szkole wyższej. Dlatego też obcokrajowcy spędzają

¹ D. Wielkiewicz-Jałmużna, 2008, *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1952–2002*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 12.

² Ibidem.

³ Ibidem.

dzą pierwszy rok pobytu w Polsce w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców. Najstarsza placówka tego typu w Polsce to działające od 1952 roku (SJPdC) Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ) w Łodzi. Jak podaje Dorota Wielkiewicz-Jałmużna w latach 1952–2002 w SJPdC w Łodzi kształcili się studenci ze 155 krajów. „Na podstawie zebranych przeze mnie danych, które obejmują lata 1952/53–2001/02 z wyłączeniem lat 1957/58, 1958/59, 1961/62, 1966/67 (dane z tych lat zagięły), w SJPdC w Łodzi kształciło się 17 531 osób. najliczniejszą grupą byli studenci z Azji (8840 osób), dosyć liczną grupę stanowili również studenci z Afryki (3791 osób) oraz z Europy (3316 osób), mniej było słuchaczy z Ameryki Południowej i Środkowej (1495 osób). Najmniej liczną grupą była młodzież z Ameryki Północnej (84 osoby) i pojedyncze jednostki z Australii (5 osób)”⁴.

Status prawny cudzoziemców w Polsce

Ustawy z 1963 roku oraz ustawa z 25 czerwca 1997 roku ustalają ramy prawne dotyczące cudzoziemców przebywających na terenie Polski. Ustawa z 1997 roku zdefiniowała pojęcie „cudzoziemca” uznając, że odnosi się ono do osób nieposiadających obywatelstwa polskiego, a więc także bezpaństwowców. Wyróżniono cztery rodzaje wiz: pobytową, pobytową z prawem do pracy, repatriacyjną oraz tranzytową. Określono zasady i warunki wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobytu na nim i wyjazdu cudzoziemców⁵. Z kolei zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 3 października 1991 roku. określało formy i warunki podejmowania i odbywania studiów przez osoby niebędące obywatelami polskimi, uczestnictwa tych osób w badaniach i szkoleniach oraz zasady odpłatności za studia i szkolenia.

Owe zarządzenie zostało znowelizowane 29 listopada 1995 roku. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 24 kwietnia 2002 roku w sprawie podejmowania i odbywania studiów przez cudzoziemców oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i szkoleniach ponownie określiło warunki i tryb przyjmowania cudzoziemców na studia w Polsce⁶. Ponadto w polskim ustawodawstwie funkcjonuje Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁷ oraz Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach⁸.

⁴ D. Wielkiewicz-Jałmużna, *op.cit.*, s. 67, 69

⁵ *Ustawa o cudzoziemcach z 25.6.1997 r.*, Dz. U. Nr 114, poz. 739.

⁶ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 24 kwietnia 2002 r. w sprawie podejmowania i odbywania studiów przez cudzoziemców oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i szkoleniach*, Dz.U. 2002 nr 69 poz. 634.

⁷ *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. 2003 Nr 128 poz. 1176.

⁸ *Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach*, Dz.U. 2013 poz. 1650.

Senegal rozpoznawalny kraj

Senegal należy do grupy państw afrykańskich, które określamy jako słabo rozwinięte gospodarczo. Niezależnie jednak od tego faktu, jest rozpoznawalny na całym świecie. Czym uwarunkowana jest ta sytuacja? Jakie atuty posiada ten niewielki kraj położony w Zachodniej Afryce?

Strategiczna pozycja geograficzna sprawia, że od zarania dziejów Senegal był obiektem pożądania różnych mocarstw europejskich. Przypomnijmy, iż pozostał pod kolonizacją Francji od XIX wieku do 1960 roku. Ojcem niepodległości oraz pierwszym prezydentem kraju był Leopold Sedar Senghor. To właśnie on w duże mierze doprowadził do tego, że Senegal, pomimo małej powierzchni oraz ludności, liczy się w dyplomacji oraz stosunkach międzynarodowych, nawet poza kontynentem afrykańskim.

Zdając sobie sprawę z tego, że kraj nie obfituje w surowce naturalne, prezydent stawiał nacisk na współpracę międzynarodową. Pomimo pozostawania pod silnym wpływem Francji, Senegal w pierwszych latach niezależnego bytu podpisał umowy o współpracy z różnymi państwami, między innymi z krajami byłego bloku socjalistycznego. Senghor nie był zwolennikiem komunizmu, ale podjął współpracę naukowo-techniczną z wieloma państwami ówczesnego Układu Warszawskiego⁹.

Szczególną uwagę Senghor poświęcał edukacji, bez której nie był możliwy rozwój ekonomiczny. Senghor wielokrotnie wypowiadał się na temat roli języka francuskiego, jego przywiązania do języków romańskich, cywilizacji śródziemnomorskich, a także o znaczeniu studiów klasycznych, z uwzględnieniem matematyki i językoznawstwa. Podkreślał znaczenie otwartości na wszystkie cywilizacje. Jednakże skuteczna edukacja powinna być „zdemokratyzowana i zaplanowana”, aby jak najwięcej dzieci mogło uczęszczać do szkoły. Z inicjatywy rządu podejmowano działania na rzecz systemowego kształcenia zawodowego w odpowiedzi na zapotrzebowanie na takie zawody praktyczne, jak rolnicy, rybacy, ogrodnicy oraz pracowników nauki i przedstawicieli wolnych zawodów.

Jak podkreślał Senghor, społeczeństwo nie jest w stanie stworzyć nowego światowego ładu gospodarczego, jeśli nie jest on oparty na porządku kulturowym: „Musimy zniszczyć kulturowe uprzedzenia, aby każdy z nas mógł przyczynić się do budowy cywilizacji uniwersalnej”¹⁰.

⁹ Prezydent miał podobno stwierdzić, że jeśli chcesz wykształcić antykomunistę, trzeba go wysłać na studia do kraju komunistycznego.

¹⁰ F. Vandenwouwer, *Léopold Sédar Senghor – Entretien, 1977 – INA Mémoire vive*, publié le 4 Novembre 2015, <https://www.pointculture.be/article/focus/leopold-sedar-senghor-entretien-1977-ina-memoire-vive/> [dostęp 30.04.2018].

Stosunki polsko-senegalskie

Początki stosunków polsko-senegalskich przypadają na XVIII wiek i od tego okresu przeszły różne etapy ewolucji. Charakter i intensywność kontaktów Polski z Senegalem w zasadniczy sposób uległa zmianie w okresie międzywojennym.

9 października 1935 roku Polska otworzyła konsulat honorowy w Dakarze. Otwarcie placówki dyplomatycznej w senegalskiej stolicy miało promować Polskę w regionie zachodnio-afrykańskim. Kompetencje tego konsulatu obejmowały całą Francuską Afrykę Zachodnią (z wyłączeniem Gwinei).

W tym okresie do Senegalu docierali także przedstawiciele nauki polskiej, m.in. botanik Tadeusz Perkitny, badający zasoby leśne w tym regionie. W czasie krótkiego pobytu w Senegalu kontynuował swoje badania naukowe Tadeusz Jaczewski, badający owady tropikalne.

Sytuacja radykalnie zmieniła się w okresie II wojny światowej. Senegal jako kolonia francuska nie wiązał dużych nadziei z Polską jako partnerem gospodarczym i politycznym. Jednakże w stosunkowo krótkim czasie sytuacja ta uległa poprawie wraz z uzyskaniem przez Senegal niepodległości (1960). W 1963 roku polsko-senegalska misja dyplomatyczna została przekształcona w ambasadę. W tym samym roku została utworzona placówka administracyjno-handlowa w Dakarze. Dzięki umowom międzynarodowym senegalska młodzież akademicka miała możliwość podjęcia nauki w uczelniach polskich.

Studenci z Senegalu na polskich uczelniach

Od początku lat 60. do początku lat 90. XX wieku studenci z Senegalu przyjeżdżali do Polski regularnie, choć nie masowo. Celem tych przyjazdów była chęć kontynuowania nauki w polskich szkołach wyższych. Do końca lat 80. XX wieku senegalska młodzież korzystała z dwóch rodzajów stypendiów. W każdy roku akademickim rząd senegalski wysyłał kilkoro studentów zapewniając im stypendia. Zgodnie z obowiązującymi umowami, rząd polski przyznawał im stypendia w złotych, zaś rząd Senegalu za pośrednictwem placówki dyplomatycznej w Moskwie wypłacał stypendia we frankach francuskich. Po drugim roku studiów stypendyści otrzymali bilety lotnicze, aby w okresie wakacji powrócić do kraju¹¹.

Inną kategorię stanowili senegalscy studenci w uczelniach wyższych krajów byłego Układu Warszawskiego. W latach 1980–1990 między innymi do Polski byli wysyłani studenci przez organizacje oraz partie polityczne reprezentujące ideologię marksistow-

¹¹ Uwzględniając fakt, iż pierwszy rok był poświęcony na naukę języka polskiego w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego, wyjazd miał miejsce po trzech latach przebywania na terenie Polski.

sko-leninowską lub trocką. W tym czasie działało Międzynarodowe Biuro w Pradze, które zajmowało się taką pomocą oraz wsparciem finansowym w ramach rozpowszechniania ideologii komunistycznej także w krajach rozwijających się Afryki Subsaharyjskiej. W tym przypadku rząd senegalski nie zapewniał stypendiów, które gwarantowała strona polska.

Ankieta przeprowadzona przez nas wśród studentów, którzy pobierali naukę w Polsce potwierdza jednostkowość przyjazdów senegalskich studentów. Na przykład od roku akademickiego 1978/1979 do roku akademickiego 1992/1993 w polskich uczelniach studiowało zaledwie 51 osób, w tym dwie kobiety. Największym zainteresowaniem cieszyły się następujące kierunki studiów: biochemia, dziennikarstwo, ekonomia, geologia, inżynieria, lotnictwo, medycyna, medycyna weterynaryjna, ochrona środowiska rolnictwo, telekomunikacja.

Jakie były losy senegalskich absolwentów polskich uczelni? Ponad połowa, tj. 28 studentów powróciło do kraju pochodzenia, 13 osób zostało w Polsce i 10 absolwentów wyjechało do innych krajów, głównie do Stanów Zjednoczonych i Kanady.

Rok akademicki	Liczba studentów	Kierunki studiów	Liczba osób, które powróciły do kraju	Liczba osób, które pozostały w Polsce	Liczba osób, które pozostały w innym kraju
1978/79 – – 1992/93	51 (2 studentki)	biochemia dziennikarstwo	28	13	10
1986/1987	8 (1 studentka)	ekonomia geologia inżynieria	6	1	1
1985/1986	7	lotnictwo	3	3	1
1984/1985	6	medycyna medycyna weterynaryjna ochrona środowiska rolnictwo telekomunikacja	5	1	

Po roku akademickim 1992/1993 strona polska wstrzymała program stypendialny dla Senegal. Z tego powodu do połowy drugiej dekady XXI wieku żaden senegalski student nie trafił do Polski. Nieliczni młodzi Senegalczyki przyjeżdżają do Polski w celach edukacyjnych, jednak są to inicjatywy prywatne albo dzięki pomocy organizacji pozarządowych.

Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA)

Strona polska przywróciła system stypendialny dla studentów z Senegal w roku akademickim 2016/2017, ale zupełnie w innej formule. Program stypendialny im. I. Łukasiewicza, uruchomiony w roku 2015, stanowi wspólną inicjatywę Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, realizowaną w ramach polskiej pomocy rozwojowej.

Na podstawie art. 19 ustawy z dnia 7 lipca 2017 r. o Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej został ogłoszony nabór do **Programu stypendialnego im. Ignacego Łukasiewicza** w roku akademickim 2018/2019 na studia II stopnia (magisterskie). Celem programu jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego krajów rozwijających się (Angola, Chile, Etiopia, Filipiny, Indie, Indonezja, Kenia, Kolumbia, Meksyk, Mjanma, Nigeria, Palestyna, Peru, RPA, **Senegal**, Tanzania, Wietnam) poprzez podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych obywateli tych państw. Program umożliwi podjęcie studiów II stopnia na uczelniach nadzorowanych przez MNISW w obszarze nauk, takich jak: ścisłe, przyrodnicze, techniczne, nauki rolnicze, leśne i weterynaryjne. W Programie dostępnych jest 60 miejsc na studia II stopnia łącznie dla wszystkich krajów priorytetowych. Program oferuje: bezpłatne kształcenie (zwolnienie z czesnego) na studiach II stopnia w Polsce oraz comiesięczne stypendium na pokrycie kosztów utrzymania. Stawka stypendialna wynosi 1500 zł miesięcznie. Studia II stopnia na wybranym przez stypendystę kierunku poprzedzone są kursem przygotowawczym do podjęcia nauki w Polsce, również na warunkach stypendialnych. Kandydaci samodzielnie dokonują wyboru uczelni i kierunku studiów, na którym chcą podjąć naukę spośród oferty edukacyjnej polskich publicznych szkół wyższych. Językiem studiów jest język polski, ale za zgodą uczelni przyjmującej możliwe jest podjęcie studiów w języku innym niż polski na warunkach bez odpłatności dla stypendysty¹². Udział w programie stanowi szansę na poznanie polskiej kultury i języka. Daje możliwość nawiązania znajomości z polskimi studentami i pracownikami naukowymi polskich uczelni¹³.

¹² Program stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza 2018, http://www.dakar.msiz.gov.pl/pl/aktualnosci/program_stypendialny_im_ignacego_lukasiewicza_2018.

¹³ Program stypendialny im. I. Łukasiewicza, http://buwim.edu.pl/rekrutacja_sb/.

Nowa formuła polega na tym, że strona senegalska w komunikacie Ministerstwa Edukacji Wyższej, Nauki i Innowacji precyzuje, iż w ramach tego programu stypendia pokrywają jedynie koszty nauki, natomiast zakwaterowanie, wyżywienie, ubezpieczenie i inne wydatki pokrywa student, który musi zapewnić środki w wysokości 300 euro miesięcznie. Kandydat w momencie złożenia dokumentów musi udokumentować dysponowanie taką kwotą. Obecne warunki znacząco ograniczają możliwości korzystania z tego programu, gdyż koszty utrzymania w Polsce dla większości Senegalczyków są zbyt wysokie.

Integracja czy „ucieczka mózgów”

Jak pokazały wyniki ankiety, 1/5 senegalskich studentów zdecydowała się na pozostanie w Polsce na stałe. Zarówno proces integracji w społeczeństwie polskim, jak i ich karierę zawodową należy ocenić pozytywnie. Większość pracuje zgodnie ze swoim wykształceniem, osiągając niekiedy poważne sukcesy. Warto w tym kontekście zauważyć, że wśród nich jest pierwszy afrykański profesor belwederski oraz dwóch aktywnych działaczy samorządowych. Jeden z nich był kandydatem na urząd prezydenta miasta, obecnie pracuje jako główny specjalista w Wydziale Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego w Urzędzie Marszałkowskim. Inny założył galerię sztuki afrykańskiej *Teranga* w Krakowie i propaguje w Polsce afrykańską sztukę i kulturę. Jeszcze inny działa w dziedzinie muzyki i jest założycielem Fundacji Afryka Inaczej oraz Afryka.org. Pozostałe osoby pracują jako specjaliści w swoich dziedzinach w firmach krajowych i międzynarodowych. Większość z nich założyła rodziny polsko-senegalskie i są obywatelami polskimi.

Czy fakt pozostawania w Polsce senegalskich absolwentów można rozpatrywać jako zjawisko „ucieczki/drenażu mózgów”?

Próba odpowiedzi na to pytanie wymusza na nas uściślenie kwestii terminologicznych. Zdaniem Daoudy Maingari’ego definicje „drenażu mózgów” są często sprzeczne i mają różne uwarunkowania dla polityków, ekonomistów i naukowców. „Drenaż mózgów” oznacza proces utraty wysoko wykwalifikowanych pracowników w wyniku wyjazdów z jednego kraju do drugiego. Początki tego zjawiska przypadają na lata 50. XX wieku, gdy brytyjscy naukowcy i inżynierowie odeszli do Stanów Zjednoczonych. Od tego momentu pojęciem tym określa się migracje naukowe z Europy do Ameryki, z południa na północ i do Europy Wschodniej. „Drenaż mózgów” może oznaczać pojedyncze zatrudnianie intelektualistów z konkretnego środowiska zawodowego. W tym przypadku ich obecność przynosi korzyść dla danego środowiska. Niekiedy ma miejsce „exodus mózgów”, który odnosi się do masowych wyjazdów kadr do krajów, gdzie one nie są zapraszani, ale mają nadzieję na lepsze życie. Wyjazdy odbywające się przy bezradnej

postawie kraju pochodzenia, a niekiedy przy jego milczącej aprobacie, pozostają w centrum dyskusji, towarzyszących problemom integracji zawodowej migrantów¹⁴.

Wśród najważniejszych przyczyn „drenażu mózgow” naukowcy wymieniają warunki pracy¹⁵, kryzysy gospodarcze i warunki płac¹⁶, specyfikę badań¹⁷, różnicę między popytem a popytem wykwalifikowanych pracowników z wyższym wykształceniem w porównaniu z gospodarkami krajów afrykańskich¹⁸ oraz środowisko polityczne¹⁹.

Niezależnie od przyczyn jest to zjawisko, które negatywnie wpływa na rozwój krajów pochodzenia. Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) w swoim raporcie na temat perspektyw światowej gospodarki ostrzega: „Za imigrację młodych wykwalifikowanych pracowników wysoką cenę płaci region, który już ma niewielki kapitał ludzki”²⁰. Instytucja wskazała, że liczba wykwalifikowanych pracowników opuszczających Afrykę Subsaharyjską gwałtownie rośnie i jest to „drenaż mózgow”, który penalizuje rozwój kontynentu. Ocenia, że liczba ta może wzrosnąć z 7 milionów w 2013 roku do 34 milionów w 2050 roku. Z blisko 20 000 wykwalifikowanych pracowników, którzy każdego roku wyjeżdżają z krajów pochodzenia, kieruje się do krajów Północy. Co sprawia, że Afryka jest jednym z kontynentów najbardziej dotkniętych tym zjawiskiem. MFW przytacza przykład lekarzy i pielęgniarek z Malawi i Zimbabwe, których odejście pociąga za sobą poważne konsekwencje gospodarcze i społeczne²¹.

Zauważalna obecnie na całym świecie konkurencja o wykwalifikowanych pracowników wzmacnia wzrost mobilności wykwalifikowanych pracowników. Jeśli chodzi o senegalskich absolwentów pozostających w Polsce, proporcje są zupełnie inne, jednak również w tym przypadku możemy mówić o „odpływie mózgow”. Afrykańscy przywódcy doskonale zdają sobie sprawę z powodów, które motywują tych wykwalifikowanych emigrantów, aby nie wracać do kraju. W większości przypadków występują dwie główne

¹⁴ D. Maingari, « Exode des cerveaux en Afrique : réalités et déconstruction du discours sur un phénomène social », *Education et sociétés*, 2011/2 (n° 28), p. 131–147. DOI: 10.3917/es.028.0131. URL: <https://www.cairn.info/revue-education-et-societes-2011-2-page-131.htm>.

¹⁵ A. Bassole, “La problématique de la fuite des cerveaux en Afrique et l’éternelle question des femmes”, *Mots pluriels*-20, 32–37.

¹⁶ T.Y. Kaboret, “Éviter la fuite des cerveaux en Afrique subsaharienne : rôle des institutions sous-régionales de formation et de recherche”, communication à la Conférence régionale sur l’exode des compétences et développement des capacités en Afrique, Addis-Abeba en 2000.

¹⁷ F.M. Affa’a, T. Des Lierres, *L’Afrique noire face à sa laborieuse appropriation de l’Université*, Paris, L’Harmattan 2002 ; G.J. Kouvidila, *La fuite des cerveaux africains : le drame d’un continent réservoir*, Paris, L’Harmattan 2009.

¹⁸ S.S. Russel, *International Migration*, in Foote K.A. Kenneth, H. & Linda G. *Demographic change in Sub-Saharan Africa*, Washington, National Academic Press 1993.

¹⁹ M.M. Diouf, *Libertés académiques en Afrique*, Dakar, Codesria 1994 ; F. Docquier, O. Lohest & A. Marfouk, *L’avenir des migrations internationales vers les pays de l’OCDE*, Paris, OCDE 2006.

²⁰ V. Mbougou, *Immigration – La fuite des cerveaux, autre réalité africaine*, <http://afriqueexpansion.com/dossier/04673-immigration-la-fuite-des-cerveaux-autre-realite-africaine.html>.

²¹ Ibidem.

przyczyny: brak zatrudnienia i nędzne płace. Problem polega jednak na tym, że mając te świadomość, niewiele robią, aby temu przeciwdziałać. Politycy muszą sobie uświadomić, że kwestie ekonomiczne i poszanowanie praw i wolności demokratycznych są nierozzerwalnie ze sobą związane. Dlatego jedynie ich skuteczne rozwiązanie spowoduje, że lekarze, pielęgniarki, nauczyciele, badacze, inżynierowie powrócą do swoich krajów, aby uczestniczyć w procesie poprawy ekonomicznej Senegalu.

Polsko-senegalska współpraca akademicka

Niezależnie od państwowych systemów stypendialnych, zainteresowanie studentów senegalskich edukacją na uczelniach w Polsce może być stymulowane aktywną współpracą naukową. Załączki polsko-senegalskiej wymiany akademickiej zostały już podjęte w ramach konferencji naukowych, publikacji oraz wymiany akademickiej. Inicjatorem takiej współpracy jest Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, który podpisał porozumienie o współpracy z Uniwersytetem Cheikh Anta Diop w Dakarze:

Porozumienie o współpracy pomiędzy Uniwersytetem Cheikh Anta Diop w Dakarze i polskimi uczelniami wyższymi

*Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (UWM), z siedzibą w Olsztynie pod adresem ul. Oczapowskiego 2, 10-719 Olsztyn, reprezentowany przez Rektora – **Prof. dr. hab. Ryszarda Góreckiego**, oraz Uniwersytet Cheikh Anta Diop w Dakarze (UCAD), z siedzibą w Dakar-Fann, reprezentowany przez Rektora **Prof. Ibrahima THIOUB**, zwane dalej Stronami, mając na celu nawiązanie współpracy naukowo-badawczej podpisali w 2017 roku niniejsze Porozumienie.*

Artykuł 1

Ze Strony UWM w realizacji Porozumienia uczestniczyć będzie: Wydział Humanistyczny, koordynator dr hab. Bara Ndiaye, a ze Strony Uniwersytetu Cheikh Anta Diop w Dakarze: Biuro Współpracy Międzynarodowej, koordynator Abdoulaye Niang

Artykuł 2

Współpraca naukowo-badawcza i dydaktyczna dotyczyć będzie:

1. Przeprowadzenia wspólnych badań naukowych w zakresie tematów, interesujących obie Strony.
2. Organizowania dwustronnych seminariów.
3. Wymiany doświadczeń pomiędzy pracownikami naukowo-dydaktycznymi.

4. Publikacji wyników prac naukowych w periodykach obu Stron.
5. Wymiany publikacji naukowych, skryptów i podręczników.

Artykuł 3

1. Strony prowadzić będą wymianę pracowników naukowych, naukowo-dydaktycznych na podstawie zaproszeń. Zaproszenia wysyłają Rektorzy lub upoważnieni Dziekani.
2. Celem wymiany pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych będzie: udział w konferencjach naukowych i seminariach, jak również wymiana doświadczeń, uzgadnianie planów współpracy i omawianie aktualnych problemów naukowych, interesujących obydwie Strony.

Podobna umowa została podpisana w maju 2017 roku pomiędzy UCAD i Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, co stwarza płaszczyznę edukacyjną i naukową do umacniania współpracy pomiędzy obydwojema krajami.

Uwagi końcowe

Jak zasadnie podkreśla Marzena Matkowska, analizująca sytuację studentów cudzoziemców w Polsce

Kształcenie cudzoziemców w polskich szkołach wyższych jest ważnym instrumentem budowania prestiżu Polski na arenie międzynarodowej, stanowi bowiem płaszczyznę zbliżenia między państwami oraz wspiera nasze interesy polityczne i gospodarcze. Nie bez znaczenia są również dodatkowe dochody uczelni z tytułu kształcenia cudzoziemców, które umożliwiają poprawę jakości kształcenia, zwiększenie oferty kształcenia w językach obcych oraz popularyzację studiów na międzynarodowych targach edukacyjnych²².

Dorota Wielkiewicz-Jałmużna także uważa, że głównym celem funkcjonowania systemu kształcenia cudzoziemców w Polsce jest oddziaływanie na wszystkie sfery otoczenia zagranicznego. W dalszej perspektywie czasowej można mówić o korzyściach płynących z zawarcia opłacalnych dla Polski kontaktów handlowych, dotyczących sprzedaży techniki i technologii, gotowych wyrobów itd. Wysokie kwalifikacje profesjonalne absolwentów, aktywność społeczno-polityczna powinny gwarantować ich pomyślną karierę zawodową, a co za tym idzie, wpływać na podejmowane decyzje z zakresu współpracy z Polską. Znajomość przez absolwentów polskich rozwiązań w danej dziedzinie wiedzy,

---

²² M. Matkowska, *Sytuacja studentów cudzoziemców w Polsce*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania”, nr 18, 2010, s. 96–97, https://wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip18-2010/SiP-18-6.pdf [04.05.2018].

emocjonalne więzi z Polską i Polakami, a jednocześnie możliwość wykazania się wiedzą fachową przy wyborze polskiego rozwiązania, powinny wpływać na wybór kontraktów oferowanych przez Polskę²³.

Jednocześnie liczba studentów senegalskich na uczelniach w Polsce, zarówno w przeszłości, jak i obecnie stanowi marginalny procent. Mianowicie najliczniejszą grupę cudzoziemców studiujących w Polsce tworzą teraz studenci z Europy, którzy stanowią ok. 60–70% wszystkich zagranicznych studentów. W ostatnich latach zauważalny jest również spadek liczny studentów z Afryki, w tym z Senegalu²⁴. Ten stan rzeczy należy ocenić negatywnie dla obydwu zainteresowanych stron. Dlatego konieczne są rozwiązania na szczeblu międzynarodowym, rządowym, jaki i aktywizowanie środowisk akademickich.

Bibliografia

- Affa'a F.M. & des Lierres T. 2002 *L'Afrique noire face à sa laborieuse appropriation de l'Université*, Paris, L'Harmattan.
- Bassole A. 2002 "La problématique de la fuite des cerveaux en Afrique et l'éternelle question des femmes", *Mots pluriels-20*, 32–37.
- Diouf M.M. 1994 *Libertés académiques en Afrique*, Dakar, Codesria.
- Docquier F., Lohest O. & Marfouk A. 2006 *L'avenir des migrations internationales vers les pays de l'OCDE*, Paris, OCDE.
- Kaboret T.Y.Y. 2000 "Éviter la fuite des cerveaux en Afrique subsaharienne : rôle des institutions sous-régionales de formation et de recherche", communication à la Conférence régionale sur l'exode des compétences et développement des capacités en Afrique, Addis-Abeba.
- Kouvibidila G.J. 2009 *La fuite des cerveaux africains : le drame d'un continent réservoir*, Paris, L'Harmattan.
- Maingari D., « Exode des cerveaux en Afrique : réalités et déconstruction du discours sur un phénomène social », *Education et sociétés*, 2011/2 (n° 28), p. 131–147. DOI: 10.3917/es.028.0131. URL: <https://www.cairn.info/revue-education-et-societes-2011-2-page-131.htm>.
- Matkowska M., 2010, *Sytuacja studentów cudzoziemców w Polsce*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania”, nr 18, https://wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip18-2010/SiP-18-6.pdf [04.05.2018].
- Mbougou V., *Immigration – La fuite des cerveaux, autre réalité africaine*, <http://afriqueexpansion.com/dossier0/4673-immigration-la-fuite-des-cerveaux-autre-realite-africaine.html>.
- Program stypendialny im. I. Łukasiewicza, http://buwiwm.edu.pl/rekrutacja_sb/.

²³ D. Wielkiewicz-Jałmużna, *op.cit.*, s. 12

²⁴ Jak podaje M. Matkowska, „W roku akademickim 2008/2009 studiowało w Polsce o ponad 20% więcej studentów z Europy niż w poprzednim roku. Liczba studentów z Azji wzrosła o 11%, z Ameryk tylko o 5%, a z Afryki spadła o 2%” [Matkowska: 93].

- Program stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza 2018, http://www.dakar.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/program_stypendialny_im_ignacego_lukasiewicza_2018.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 24 kwietnia 2002 r. w sprawie podejmowania i odbywania studiów przez cudzoziemców oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i szkoleniach*, Dz.U. 2002 nr 69 poz. 634.
- Russel, S.S. 1993 *International Migration*, in Foote K.A. Kenneth, H.& Linda G. *Demographic change in Sub-Saharan Africa*, Washington, National Academic Press.
- Ustawa z dnia 29 marca 1963 r. o cudzoziemcach* Dz.U. 1963 nr 15 poz. 77.
- Ustawa o cudzoziemcach z 25.6.1997 r.*, Dz. U. Nr 114, poz. 739.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, Dz. U. 2003 Nr 128 poz. 1176.
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach*, Dz.U. 2013 poz. 1650.
- Vandenwouwer F., *Léopold Sédar Senghor – Entretien, 1977 – INA Mémoire vive*, publié le 4 Novembre 2015, <https://www.pointculture.be/article/focus/leopold-sedar-senghor-entretien-1977-ina-memoire-vive/> [dostęp 30.04.2018].
- Wielkiewicz-Jałmużna D., 2008, *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1952–2002*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Educating Senegalese citizens in Poland in the context of Polish-Senegal relations. General discussion of the problem

Summary: The author analyzes the Polish educational system for foreigners on the example of Senegalese citizens in the last decades of the 20th century and the first decades of the 21st century. In addition to the available source materials, publications and legal acts, the author also relied on surveys of Senegalese graduates of Polish universities. The article presents the history and evolution of the higher education system for foreign students in Poland, beginning from the first half of the 1950s to the establishment of the National Academic Exchange Agency (NAEA). The legal status of foreign students and Polish-Senegalese relations are also discussed. The number of Senegalese students in Polish universities in Poland was always low, if not negligent. The author posits that Senegalese citizens should be encouraged to pursue a higher education in Poland to generate mutual benefits for both countries in the long term.

Keywords: education, foreigners, Poland, Senegal, cooperation